

100 aastat Eesti Rahva Muuseumi aastaraamatut

Marleen Metslaid

2025. aastal tähistasime muuseumis väärikalt aastaraamatu 100 aasta juubelit. Valmis näitus ja ilmusid artiklid. Tähtsat verstaposti mainiti nii mitmeski muuseumis peetud kõnes. See oli võimalus vaadata minevikku, hetkeks peatuda ja mõtiskleda, mida see väljaanne on tähendanud ERMi, Eesti etnoloogia ja kasvõi kogu ühiskonna jaoks ning missugust rolli kannab ta praegu ja tulevikus.

ERMi aastaraamat on pikima traditsiooniga etnoloogia-väljaanne Eestis ja selles on tänaseks ilmunud üle 700 teadusartikli nii teadlastele kui ka laiemale lugejaskonnale. Tähtis on ka see, et aastaraamatus on 1930. aastatest alates ilmunud ülevaated muuseumi tegevusest aastate kaupa, mis on asutuse ajaloo uurijatele ja sellest huvitatutele ammendamatuks allikaks. ERMi aastaraamatu lugu on tihedalt seotud Eesti etnoloogia ajalooga, kajastades distsipliini muutumist nii teoreetilises mõttes kui ka seotuna poliitilise korra vahetumisega.

Ilmari Manninen ja aastaraamatu väljaandmise algus

1922. aastal alustas Tartus tööd noor soome etnograaf Ilmari Manninen (1894–1935), kes oli kutsutud ERMi direktoriks ja valiti paar aastat hiljem Tartu Ülikooli (TÜ) etnograafiadotsendiks. Ta oli üks Põhjamaadest saabunud teadlastest, kes aitasid vastavatud eestikeelses ja rahvuslikus ülikoolis luua mitmete teadusalade õppetoole. Mannineni õlgadele langes ERMi tegevuse teaduslikele alustele viimine ja etnograafia kui eraldiseisva distsipliini loomine. Eesmärkide

elluviimiseks algataski ta muuhulgas muuseumi aastaraamatu väljaandmise, mille esimene köide ilmus 1925. aastal.

Avaldamisvõimalusi pakkusid ju teisedki väljaanded, kuid etnograafide uurimused ei pruukinud neis esile kerkida. Siin võib nimetada ajakirju Eesti Keel, Eesti Kirjandus ja Ajalooline Ajakiri, samuti TÜ toimetiste seeriat Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis, Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamatuid, hiljem ka seltsi toimetisi ja kirju. Nendest mitmed alustasid ilmumist samuti 1920. aastate alguses ja sageli vastavate akadeemiliste seltside juures.¹ Etnograafide kogukond kujunes väikseks, nad oma seltsi ei loonud ja nende keskuseks jäi ERM. Seega oli loomulik, et just muuseumi aastaraamatust sai nende teadusväljaanne. Folkloristid küll asutasid Akadeemilise Rahvaluule Seltsi (1925), kuid oma ajakirja välja andma ei hakatud.

Esimese kõite eessõnas põhjendas Manninen aastaraamatu vajalikkust kahe asjaoluga. Ta kirjutas:

Et arusaamist ja teadmisi meie rahvateaduslikust, ajaloolisest ja eelajaloolisest endisvarast rahva hulka viia, on käesolev Aastaraamat ilmuma hakanud. Selle lehekülgedel avaldatud uurimisained ja uurimused püüavad olla niihästi laiematele ringkondadele loetavad kui ka teadusele tarvituskõlvulised.
(Manninen 1925: 5)

Seega oli vaja ühelt poolt luua eneseväljenduskoht noorele teadusele, sest sobilik foorum varem puudus. Samas leiti alati kaastöid ka väljastpoolt oma eriala, arheoloogidelt ja folkloristidelt, harvem keeleteadlastelt. Teiselt poolt soovis Manninen alustada ERMi väljaannete vahetust välismaa teaduslike asutustega, et olla ühenduses laiema akadeemilise maailmaga. Nii olid kõited varustatud saksakeelsete (aastani 1932) ja ingliskeelsete (aastast 1933) resümeeedega. 1928. aastaks oli seda arvustatud juba Soome, Ungari, Läti, Saksa ja Vene teadusajakirjades (Ränk 1928). Manninen oli leidnud viisi Eesti etnograafia saavutusi rahvusvaheliselt tutvustada.

Manninen nägi väljaandel ja sellega koos ka etnograafial kahte üksteisele mõneti vastanduvat rolli – olla samal ajal nii teaduslik kui ka rahvalik, st rahva seas oma kultuuri vastu huvi äratav. Gustav Ränk (1902–1998) on selle olukorra lahendamist seletanud mõni aasta hiljem järgmiselt: „Seda teravat vahet on loodetud tasandada sellega, et teaduslikud artiklid on püütud avaldada võimalikult rahvalikus keeles, arusaadava väljendusviisiga“ (Ränk 1928: 566).

¹ Eesti Kirjandus oli ilmunud 1906. aastast Eesti Kirjanduse Seltsi kuukirjana. Eesti Keel alustas ilmumist 1922. aastal Emakeele Seltsi väljaandena. Samal aastal hakkas Akadeemiline Ajaloo-Selts publitseerima Ajaloolist Ajakirja.

Aastaraamat võeti nii akadeemilise kui ka tavalugejaskonna poolt hästi vastu. 1940. aastaks jõuti välja anda 14 köidet. Tavapäraste artiklikogumike kõrval ilmus selles seerias ka kaks monograafiat. 1927. aastal Ilmari Mannineni kapitaalne „Eesti rahvariiete ajalugu“ (III) ja 1939. aastal Ferdinand Linnuse doktoritööl põhinev „Eesti vanem mesindus. I Metsamesindus“ (XII–XIII). Ka Nõukogude ajal plaaniti põhjalikumate üksikkäsitluste avaldamist aastaraamatute sarjas jätkata, kuid reaalseste sammudeni ei jõutud.²

Välismaale saadetud aastaraamatud muutusid pärast Teist maailmasõda oluliseks pagulusse läinud etnoloogidele. Nii kirjutas 1950. aastate algul Californiasse elama asunud tuntud rahvarõivauurija Helmi Kurrik (1883–1960) Saksamaale põgenenud kirjandusteadlasele Otto Alexander Webermannile (1915–1971), et vajab teadustöö jätkamiseks ERMi väljaandeid, kuid nende kättesaamisega on probleeme: „Siin pool kandis niisugust asutust ei leidu, millega meie muuseum seisis väljaannete vahetuses, need asuvad N[ew]-Yorgis, Washingtonis ja Chicagos.“³ Kurrik palus Göttingenis elaval Webermannil uurida, kas saaks talle vajalikku kirjandust osta ja Ameerikasse saata. Webermann oli sel teemal Kurrikule kirjutanud juba varem:

ERM-i aastaraamatuid Göttingenis ei ole, isegi Acta-seeria⁴ on saadud Berliini kaudu! Olime ju popsilikult ihnsad oma väljaannete levitamise, ikka nuriseti, et saab vähe vastu. Et see on juba vastusaamine, kui teised meid tunnevad ja väljaandeid kasutavad, seda ei mõeldud. Ja nüüd oleks meil endil neid hädasti vaja.⁵

Keerulised sõja-aastad – teostamata jäänud plaanid

Aastaraamatu väljaandmist kavatseti jätkata ka Nõukogude võimu kehtestamise järel 1940. aastal. ERMi direktori etnoloog Ferdinand Linnuse (1895–1942) suunamisel koostati 1941. aasta kevadeks üheksast

2 Nii on muuseumi teadusliku nõukogu koosolekul 29. detsembril 1966 arutatud, et aastaraamatus XXIII peaks ilmuma Arved Lutsu monograafia merekalastusest ja aastaraamatus XXV Jüri Linnuse monograafia eesti sepikest (ERM A n 1 s s 80 teadusliku nõukogu protokollide raamat).

3 H. Kurriku kiri O. A. Webermannile 22. dets 1952, ERM Ak 12: 59/10.

4 Webermann viitab siin TÜ toimetiste seeriale Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis.

5 O. A. Webermanni kiri H. Kurrikule 11. jaan 1951, ERM Ak 12:59/9.

artiklist koosnev käsikiri, kuid selle publitseerimine jäi suvel alanud sõja jalgu. Nii oleks selles köites ilmunud järgmised artiklid: Ferdinand Linnuselt „Etnograafia ülesanded ENSV-s ja Riiklik Etnograafiline Muuseum Tartus“, Gustav Rängalt „Söögilaua nurk eesti talutoas“, Eerik Laidilt „Algeline savinõudetööstus Petserimaal“, Helmi Kurrikult „Eesti sukad“, Arvo Mägil „Fotokunsti varasemast arengust Tartus“, Ilmar Talvelt „Voolmed“, S. Kaartilt „Pakkteed“, Gustav Vilbastelt „Kivitaras põhjad ja hiiealune Sauras“ ja Paul Aristelt „Prangli vanad õuemärgid“.⁶

Ühe artiklist oli kirjutanud noor Ilmar Talve (1919–2007), kes õppis tol ajal TÜs ja töötas samas ka ERMis. Ta lootis voolmetest kirjutatud proseminaritöö põhjal koostatud artiklist oma teaduslikku debüüti, kuid kirjutab selle saatusest hiljem mälestustes järgnevalt:

Aastaraamat jäi aga kommunistlikul aastal ilmunud ja selle väljaandmine ei õnnestunud ka Saksa okupatsiooni ajal. Käsikiri oli laotud, korrektuurid loetud ja pildid klišeeritud. Kui aastaraamat pärast sõda uue kommunistliku okupatsiooni ajal siiski ilmus, olid Eestist lahkunute kirjutused sealt välja jäetud, peale minu ka Gustav Ränk ja Eerik Laid. Ma ei teadnud oma käsikirja ja korrektuuride saatusest midagi. 1960. aastate keskpaiku, kui ma juba Turus etnograafiat õpetasin, sain ühel päeval ootamatult postiga selle käsikirja koos piltide klišeedega. Keegi Eestis käinud soomlane oli selle kaasa toonud, sest see oli muuseumis ilmselt selleks tema kätte antud. (Talve 1997: 207–208)

Talve mälestused annavad ilmekalt edasi seda, kuidas 20. sajandi ajaloo keerdkäigud ja poliitiliste režiimide vahetumine on mõjutanud Eesti etnoloogiat. Aastaraamatu (ja ka teiste trükiste) väljaandmine takerdus aastaid, kuigi Saksa okupatsiooni ajal planeeriti juba järgmist köidet. Nimelt kavatsesid ERMi direktori kohusetäitja Eerik Laid (1904–1961) ja TÜ professor Gustav Ränk (1902–1998) 1942. ja 1943. aastal vadja aladele toimunud välitööde põhjal koostada temaatilise erinumbri (Talve 1990), kuid ka see jäi edasiste sündmuste tõttu ainult mõtteks. Laid, Ränk ja Talve (lisaks veel nende kolleegid Kurrik ja Helmut Hagar ehk praktiliselt kogu töötav etnoloogide põlvkond) põgenesid läände ning nende artiklite avaldamine ei olnud pärast sõda Nõukogude okupatsiooni ajal enam võimalik.

⁶ ERM A n 1 s 166, mitmesugune kirjavahetus, aruanded, informatsioon 1941, l 246.

Uus algus – järjepidevus kestab kõigest hoolimata

Pärast pikemat vaheaega ilmus järjekordne aastaraamat 1947. aastal. Selle kaanel oli uuele algusele viitav number I, sulgudes oli aga lisatud järjepidevust tunnustavalt number XV. Kuuest artiklist kolm olid valminud juba sõja-aastatel. Artiklitele olid lisatud vene- ja ka ingliskeelsed resümee. Etnograafiat oli asunud juhtima arheoloog Harri Moora (1900–1968), kellelt ilmus siin ka teadusala nõukogulikule teele suunav artikkel. Kõite avas NSVL TA Etnograafia Instituudi direktori Sergei Tolstovi artikkel „Etnograafia ja nüüdisaeg“. Muuseum ja etnograafia püüdsid kohaneda Nõukogude võimu ideoloogiliste suunistega.

1947. aasta aastaraamatu valmistas trükiks ette noor Ants Viires (1918–2015), kes on meenutanud järgmist:

Avaldasin selles ka oma esimese teadusartikli „Ratsutamine – vana rahvapärane liiklusviis“ [---]. Minu hoolet saatis ERM aastaraamatu eksemplare vahetuse korras ka välismaa teadusasutustele. Üks neist jõudis vist Stockholmi Põhjamaade Muuseumi kaudu Ilmar Talve kätte, kes seda Rootsis ilmuva eesti ajakirja „Sõna“ 1948. a. lõpunumbris kritiseeris, ette heites sissejuhatavat nõukogulikku suunitlust, kuid tunnustades uurimuslikku sisu eesotsas minu artikliga. (Viires 2011: 57)

Talve tabas oma arvustuses selgelt märki, kui kirjutas teaduse politiseerumisest Nõukogude Eestis ja selle halvavast mõjust uurimistööle (Talve 1948). Teadustöö tegemine läks järgnevatel aastatel järjest keerulisemaks. Ideoloogilise surutise tugevnedes muutus see ühel hetkel peaaegu et võimatuks. Ka ERM sai teravalt puudutatud võitlusest „kodanliku natsionalismi“ vastu, mitmed töötajad koondati ja represseeriti. Täpsustati asutuse nn profiili, mis tähendas seniste väljakujunenud kogude ümberjaotamist erinevate muuseumide vahel. ERMist kujunes põhiliselt vaid etnograafiaga tegelev asutus. 1952. aastast kandiski see võimude survele uut nime – Eesti NSV TA Etnograafia Muuseum.⁷

⁷ Etnograafiamuuseumi nime oli asutus kandnud juba 1940–1941. 1958–1963 kandis muuseum nime Eesti NSV TA Etnograafia Muuseum, 1963–1988 aga Eesti NSV Riiklik Etnograafiamuuseum. 1988. aastal taastati endine nimi Eesti Rahva Muuseum.

Etnograafiamuuseumi aastaraamat – raamat etnograafidele, ajaloolastele, kõigile ajaloohuvilistele!⁸

Teadustöö tegemise traditsioon oli muuseumis siiski tugev ja vaatamata raskustele suudeti mõnast üle saada.⁹ Sellele aitas kaasa uute juhtivate töötajate saabumine 1950. aastate teisel poolel. Pärast kaheteistaastast pausi ilmus 1959. aastal teadussekretär Jüri Linnuse (1926–1995) ja direktor Aleksei Petersoni (1931–2017) aktiivsel eestvedamisel XVI aastaraamat. Otsustava tõuke selleks andis muuseumi 50. aastapäeva tähistamine. Pealekasvanud noor uurijate põlvkond (nt Endla Lööke-Jaagosild, Tamara Habicht, Vilve Kalits, Arved Luts, Aino Voolmaa) sai artiklite kirjutamise ristsed. Sestpeale muutus aastaraamatu väljaandmine regulaarseks, kuigi selle eest pidi Nõukogude võimukoridorides üsna sageli võitlema. Eriti pärast 1963. aastat, kui muuseum viidi Teaduste Akadeemia alt kultuuriministeeriumi alluvusse. Nagu kõik trükised, oli ka see väljaanne ideoloogilise kontrolli all. Lisaks muuseumi teadusnõukogule vajas käsikiri kooskõlastamist ministeeriumiga. Lõpuks võis see toppama jääda kirjastusse.

Muuseumi teadusnõukogu, mis koosnes nii ERMi enda töötajatest kui ka ministeeriumi määratud etnograafidest ja lähialade teadlastest, arutas oma koosolekutel nii aastaraamatu väljaandmist takistavaid (muuseumist mittesõltuvaid) tegureid kui analüüsis kriitiliselt ka esitatud käsikirju. Koosolekute protokollidest jääb kumama arusaamine, et väljaande traditsiooni hoidmine oli ülioluline nii muuseumi kui ka etnograafiateaduse jaoks. Näiteks võib tuua Jüri Linnuse aramusavalduse 1963. aastast:

Kuna aastaraamat pühendatud VII etnograafide kongressile, siis peame tema sisu ja mahu eest võitlema. Tuleks paluda EM-is [etnograafiamuuseumis] trükilimiidi suurendamist 20-ne autoripoognale. Teisalt peab toimetaja nõrgemad artiklid välja jätma. Pole aga õige, kui jätame välja oma töötajate head artiklid ja avaldame naabrite [jutt on siin konverentsil esinenud naabervabariikide teadlaste töödest] keskpärase teksti. Tuleks kärpida külalisautorite arvel, sest ei Lätis ega Leedus pole meile avaldamise võimalusi pakutud. Trükilimiit on

8 Nii tutvustati aastaraamatut lugejatele alates 1983. aastast.

9 Sama hästi ei läinud ajaloolastel. Ajalooline Ajakiri kadus areenilt 1941. aastal. Selle järglane Kleio alustas ilumist alles 1988. Ajakirja esialgne nimi taastati 1998. Eesti Keel ja Eesti Kirjandus jätkasid juba sõja-aastatel Keele ja Kirjanduse nime all.

*mõeldud ikka EM-i töötajate produktsiooni avaldamiseks. Kuna muud võimalused on kasinad, siis peame seda igati kasutama.*¹⁰

Muuseumi pikaaegne direktor A. Peterson seisis aastaraamatu väljaandmise eest läbi aastakümnete. Ta on meenutanud sellega seotud raskusi:

Üheks probleemiks oli meie soov aastaraamatut igal aastal välja anda. Algul Teaduste Akadeemia ja hiljem kultuuriministeerium soovitasid ilmutada seda mitte „aastaraamatu“, vaid „toimetiste“ nime all. Olin kategooriliselt selle vastu, sest just „aastaraamat“ võimaldas taotleda paberit, raha ja ka luba Glavlitilt. Viimane teatavasti andis trükkimiseks lõpploa. Meenub, et ühel Tartu ülikooli parteiorganisatsiooni koosolekul tõi keskkomitee sekretär ühe ideoloogilise töö negatiivse näitena meie aastaraamatus avaldatud artikli meeste pükstest. Et imestage ja mõtelge, millest kirjutatakse, milleks kulutatakse raha ja paberit! Sellele järgnes kohe kirjustuselt reageering „võtta meetmeid tarvitusele“. 1970. aastate lõpul tekkis vahe aastaraamatu avaldamisse, tõsi küll, mitte ainult mainitud takistuse tõttu. (Peterson 2000)

1970. aastate lõpus takerdus aastaraamatu väljaandmine mõneks ajaks tõesti. Nii ilmus veebruaris 1979 ladumisele antud käsikiri alles mais 1981. Põhjusi oli siin mitmeid. Üheks takistuseks kujunes vabaõhumuuseumi esimese aastaraamatu „Suitsutare“ ilmumisele järgnenud võimudepoolne kriitikalaine, mis tabas ka ERMi. 1977. aasta detsembris ütleb J. Linnus teadusnõukogu koosolekul:

*Vabaõhumuuseumiga peame ühise rinde looma. Neile tuleb ka oma aastaraamatu pinda pakkuda. Nende aastaraamatu ilmumine on peale kritiseerimist küsitav.*¹¹

1978. aasta juunis räägib Peterson koosolekul:

Kuna vabaõhumuuseumi kogumik sai terava kriitika osaliseks, siis ka meie aastaraamat võeti rohkem luubi alla. Nõutakse rohkem tänapäevatemaatilisi artikleid. Partei keskkomitees tuli käia täpsustamas. Seal mõisteti meid üldiselt hästi. Paberi taha võib veel pidama jääda. [...] kui tiraaž on 1000 eksemplari, siis

10 Teadusliku nõukogu koosoleku protokoll, 4. juuni 1963, ERM A n 1 s 80 teadusliku nõukogu protokollide raamat.

11 Teadusliku nõukogu koosoleku protokoll, 23. dets 1977, ERM A n 1 s 80 teadusliku nõukogu protokollide raamat.

kulub 300–400 kg paberit. Meie muuseumi aastane vajadus oleks umbes 700–800 kg.¹²

Nii on imekspandav, et 30 aasta jooksul ilmus siiski 22 köidet. Muuseumi teadurite uurimistöö tulemuste peamise avaldamiskohana Nõukogude perioodil on aastaraamatu tähtsust Eesti etnoloogia ajaloos ning ERMi kui teaduskeskuse püsijäämisel raske ülehinnata. Avaldatud artiklid peegeldavad teadusala arengut, kajastavad uurimisteemade muutumist läbi aja, näidates, kuidas teemad ja lähenemised võisid olla tingitud ühelt poolt poliitilisest ideoloogiast ja Moskvast tulnud suunistest kui ka teiselt poolt uurijate isiklikest huvidest teatud rahvakultuuri valdkondade vastu. Pagulusse läinud etnoloog Gustav Ränk võtab selle 1984. aastal kokku järgnevalt:

Pärast tema [st A. Petersoni] kriitilisi sõnavõtte vaibubki tükiks ajaks sõjajärgne parteipoliitiline torm muuseumi aastaraamatu veergudel. Avaldatud artikleid iseloomustab sealtpeale üldiselt samasugune asjalik ja objektiivsuse piirides hoitud käsitlusviis nagu vanastigi, kuigi sünteesides kaugemaleulatuvate kultuuri-ajalooliste võrdluste põhjal ollakse tagasihoidlikumad kui enne. Ideoloogilise poole eest hoolitsevad aegajalt selleks väljastpoolt vahelepestetud või kohustuslikud artiklid. (Ränk 1984)

Samas ei olnud võimalik aastaraamatus veel 1970. aastatel kõike avaldada. 1972. aastal tegi Ants Viires teadusnõukogule ettepaneku avaldada artikkel muuseumi pikaajasest töötajast Gustav Rängast seoses tema juubeliga. Viires lisab: „Ränk küll pagulane, aga vana ERM-i töötaja ja sel puhul on ikka juubeleid tähistatud.“¹³ Koosoleku protokollis pole kirjas ühtegi reageeringut, keegi poleks selle peale justkui midagi vastanud. Viires oli Rängaga aga kirjavahetuses ja andis viimasele oma plaanist teada, küsides lisainfot ja pilti.¹⁴ Tema kirjast selgub, et ta oli Rängast kõnelenud hiljutisel muuseumi teaduskonverentsil. Seega pagulusse läinutest rääkida sai, aga kirjutada mitte. Viirel õnnestus Rängast kirjutada alles 1992. aastal ajakirjas Looming.¹⁵

Statistika järgi on aastaraamatus enim avaldanud autorite seas rohkem naisi (14) kui mehi (11). Nõukogude perioodil avaldas

12 Teadusliku nõukogu koosoleku protokoll, 22. juuni 1978, ERM A n 1 s 80 teadusliku nõukogu protokollide raamat.

13 Teadusliku nõukogu koosoleku protokoll, 16. veebr 1972. ERM A n 2, s 223, teadusliku nõukogu protokollide raamat 1966–1978.

14 A. Viirese kiri G. Rängale 4. mai 1972. Ak 5-2-5/110.

15 A. Viires. Gustav Ränga teadlaseteest. – *Looming* 1992: 2, 237–242.

naisuurijatest kõige rohkem artikleid Endla Jaagosild (1925–2016), kelle sulest ilmus 12 käsitlust toidumajandusest ja viljakasvatusest. Temale järgnes 11 artikliga rahvarõivaste uurija Aino Voolmaa (1920–2000) ja 10 artikliga talutoa sisustust ja rahvakunsti uurinud Tiina Vöti (1919–2007). Aastaraamatu enimavaldanud autor on aga Aleksei Peterson, kes aastakümnete jooksul kirjutas 23 artiklit peamiselt ehituskultuurist, aga ka etnograafiateaduse olevikust ja minevikust ning etnograafilisest filmist. Temale järgneb Jüri Linnus 20 artikliga seppadest, käsitöolistest, muuseumi kogudest ja etnoloogia ajaloost ning Arved Luts (1929–2005) 16 artikliga kalastuse ja kaasaja uurimisest ning etnoloogia ja ERMi ajaloost. Eespool mainitud Ants Viires, kellest kujunes Eesti etnoloogia suurkuju, avaldas pärast 1947. aastat aastaraamatus veel kümme artiklit. See oli peamine eestikeelne avaldamiskoht siinsetele uurijatele.

Viimased 25 aastat – aastaraamat jätkab, muutub ja areneb

Alates 1990. aastast jätkati väljaandmist taas Eesti Rahva Muuseumi aastaraamatu nime all. Erinevalt mitmetest teistest teadusasutustest (nt kirjandusmuuseum) suudeti ERMis teadustrükise regulaarne ilmumine tagada ka majanduslikult keerulisel ajal 1990. aastate esimesel poolel. Esialgu kaheaastase intervalliga, hiljem iga-aastaselt. 1993. aastast hakati küll lisaks avaldama Pro Ethnologia nimelist sarja, kuid see oli kakskeelsena suunatud rahvusvahelisele lugejaskonnale ja sisaldas pigem lühemaid käsitlusi. 2007. aastal ühines viimane folkloristide väljaantava Pro Folkloristicaga (ilmus al 1993) ingliskeelseks teadusajakirjaks Journal of Folkloristics and Ethnology (JEF).

Etnoloogia uuenemise tuultes hakkasid 1990. aastatel puhtetnograafiliste ja kirjeldavate käsitluste kõrval ilmuma ka argielu erinevaid avaldusi ja mitmesuguseid kultuuriprotsesse sügavuti analüüsivad artiklid. Aastaraamatus on Eesti etnoloogia kõrval leidnud algusest peale kajastamist ka soome-ugri uuringud. Viimastel aastatel on nende kõrvale jõuliselt kerkinud museoloogia valdkond. Aastate jooksul on ilmunud ka teemanumbreid, sh olulisemate teadusprojektide kokkuvõtteks. Nii on aastaraamat olnud muuseumi uurimistöö hetkeseisu peegel. 2018. aastal algatati teadusdirektor Pille Runneli eestvedamisel uuendusprotsess, mille käigus kohandati väljaande vastavust kaasaegsetele akadeemilistele nõuetele.

2019. aastast ilmub väljaanne digitaalselt. Lisaks on veebis kättesaadav ka enamik varasemaid numbreid, mis on andnud rahva- ja argikultuuri uurijatele ja huvilistele kerge ligipääsu kaasaegsete

ja varasema perioodi uurijate tekstidele. Kummalisel kombel ei ole need leitavad ühelt aadressilt, vaid on jagunenud rahvusraamatukogu kasutajakeskkonna DIGAR, TLÜ akadeemilise raamatukogu digitaalraamatukogu ETERA ja aastaraamatu kodulehe (ojs.erm.ee) vahel. Avalikult ei ole veel kättesaadavad aastaraamatud, mis ilmusid ajavahemikul 1989–2002.

Juba sada aastat on ERMi aastaraamat pakkunud esimest avaldamiskogemust paljudele noortele teadlastele ja püsinud tunnustatud väljaandena kogenud uurijatele. Ainsa eestikeelse etnoloogiaalase regulaarselt ilmuva teadustrükise edasikestmine annab tunnistust teadusala tugevusest, selle võimekusest kõnetada nii akadeemilisi kolleege kui ka rahva- ja argikultuurist, museoloogiast vm lähedastest teemadest huvitatud lugejaid.

Kirjandus

Manninen, Ilmari 1925. Eessõna. – *ERM aastaraamat* 1, 5–6.

Peterson, Aleksei 2000. Eesti Rahva Muuseum 1960. aastatel, tema rõõm ning valu ja vaev. – *Muuseum* 1 (8): 39–42.

Ränk, Gustav 1928. Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat I–III. – *Eesti Kirjandus* 10: 565–569.

Ränk, Gustav 1984. Eesti Rahva Muuseum 75. – *Tulimuld* 3: 20–27.

Talve, Ilmar 1948. Köide kodumaist rahvateadust. – *Sõna*, I aastakäik. Stockholm: Tuulisui, 178–183.

Talve, Ilmar 1990. Matka vatjalaisiin 1942. – *Inkerin teillä. Kalevalaseuran vuosikirja* 69–70. Toim Pekka Laaksonen, Sirkka-Liisa Mettomäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 46–66.

Talve, Ilmar 1997. *Kevad Eestis: autobiograafia*. Tartu: Ilmamaa.

Viires, Ants 2011. *Läbi heitlike aegade: tagasivaade minu eluteele*. Tartu: Ilmamaa.